

Értekezések.

Jelentés a Mammuthról Zebegényen.

Dr. Szabó József-től.

(Fölvastatott a földt. társulatnak 1873. febr. 12-én tartott szakgyűlésén).

Az 1873. évi január 22-én tartott közgyűlés után tett abbéli közlésemre, hogy Luczenbacher Pál úr Szobbról tudatja, miszerint az ő téglavetőjében Mammuth csontokat fedeztek fel, s gyanítható, hogy az egész váz együtt van, s szívesen venné, ha a szakemberek megtekintenék, egy bizottság küldetett ki, melynek tagjai dr. Hofmann Károly, Roth Lajos, Matyasovszky Jakab, Gerevics Sándor és én voltunk.

Másnap, azaz január 23-án Szobbra kimentünk s a küldöttség Dr. Krenner József úrral szaporodott, ki a m. n. Muzeum részéről lett kiküldve, Luczenbacher úrnak ohajtása alapján, ki e leletről Pulszky urat, mint a muzeum igazgatóját is értesítette.

Szobbon Luczenbacher úr először is megmutatta az irodában az ott eddig összegyűjtött tárgyakat, melyek között a Mammuthnak két agyara, foga, bordái, valamint Rhinocerosnak szárcsontja, végre ökör- és szarvas-csontmaradványok voltak, s ez utóbbiak között egy agancs-darabon mesterségesen hegyezés és átfúrás mutatkozott. A tárgyak megtartási állapota rossz, a Mammuthcsontok s különösen az agyar igen mállottak, úgy hogy szétesnek kis nyomásra, és csak a legnagyobb óvatosság mellett hozhatták a lelhelyről az irodába, agyaggal és zsineggel összetartva maradhatott meg úgy is, a mint van. Az agyar legnagyobb átmérője 8—9", meglevő hosszága vagy 4 láb, a többi el van törve s nincs meg; ha kiegészítve gondoljuk az egész agyart, az 9—10 láb hosszú is lehetett. A Rhinoceros- és ökörcsontok valamivel épebbek, a szarvascsont egészen ép, és üde kinézése van.

Földolog volt azonban, az előjövési helyet tekinteni meg. Luczenbacher úr szíves volt intézkedni, hogy haladéktalanul kiszekerezhessünk a téglavetőbe, mi Szobb és Zebegény határán van, egy a Dunától befelé menő kis völgyben, melynek neve „Ujvölgy.“

A téglát Lössből készítik itt, és ezen Lössben betemetve találtatott a Mammuth. Tulajdonképen három helyről valók a csontok. Az első lelhelyen a Mammuth egy maga volt, ez a Dunához legközelebb esik. Egy kis fensík ez, mely a vasut vonalától befelé hullámzatos felülettel húzódik a Trachythegeység oldalán fel, s a melybe az Ujvölgy is vájódva van. Ezen fensíkot felül többkevesebb televény borítja, de zöme Löss, s látható vastagsága 10—12 bécsi-láb. A fehér löszcsigák itt-ott nagy számmal jelentkeznek benne, s egész kinézése a jelleges Lösszt árulja el. Vagy 4 lábnyira a felülettől le fekszik a Mammuthváz, melyről valószínű, hogy nagyobb része meg volt, de minthogy a Löss a vizet áteresztí, a csontanyag ki lúgozódott, meglágyult s porló állapotba jött és így a finom részek szétesvén, fel sem tűntek, s csupán a vastagabb csontoknál lettek figyelmessé a leletre. Része a váznak még a helyszínén a Lössben feküdt, nevezetesen egy fog, mely még az állkapocsban volt, úgy szintén bordák is, de elázott s porlódó állapotban. Krenner úr kérésére szives volt az előjövétet le rajzolni.

A második lelhely, mely az elsőhöz legközelebb állott, tulajdonkép ugyanazon fensík lejtőjén, az Ujvölgy felé, ennek jobb oldalán, nem Lössben, hanem a Lösszt borító televényben betemetett csontokat szolgáltatott. Nevezetesen innen kerültek ki a szarvas-agancsok, azok tehát korra nézve egészen eltérnek, nem negyedkoriak, hanem mostkoriak, s az ember ott létéről tanuskodnak, míg a Mammuthal együtt ott az embernek semmi nyoma sem mutatkozik.

A harmadik lelhely az Ujvölgy bal oldalán ismét Lössben volt, innét a Rhinoceros-csontok kerültek ki, de csak egy-két darab. Ez szintén negyedkori. Krenner úr ezen lelhelyről is készített egy vázlatot.

A rétegzeti viszonyok itt érdekesek. Alul Trachyt-breccia van vagy 6 láb magasságban, melyet építésre fejtenek; ezt fedi kavicsréteg szintes települési vonalokkal, a kavics legtöbbsnyire Trachythömpöly. Vastagsága 7—8'. Végre ezt fedi Löss 6—7'. Azon neogen rétegekből, melyek Szobbnál a szép mediterrán faunát tartalmazák, itt e helyen semmi sem látszik, a vulkáni eruptiobreccia és üledékes rapilli-rétegekre közvetlenül a negyedkori Löss borul.

Csigolyát mindeddig nem találtak, vagy legalább nem vették észre, mi az egész vázhoz okvetlen kellene.

Luczenbacher úr a csontokat beküldeni ígérte a m. n. Muzeumba, és miként Krenner úrtól tudom, már be is érkezett egy küldemény, melyben van az egyik agyar öt darabban, és az alapi nyakszirtcsont egy része a két bütyökkel (os occipitale basilare, condylus).

Szabadjon ezen alkalommal megemlékezni egy más Mammuth példányról is, melynek lelhelye Nagy-Maros, tehát a mely ugyanazon Trachythegeységnek, mely Nagy-Maros és Zebegény között oly feltűnőleg nyomul a Duna felé, ellenkező lejtjén volt betemetve. Én az 1865. évi május 1-jén tett kirándulásom alkalmával jöttem tudomására s a hely színén az előjövési körülményeket feljegyeztem.

Mindjárt a házak felett, egy előhegyen találták egy évvel korábban az u. n. „Kurzer Riegel“ déli oldalán a szőlők között. A közet sor a következő: felül Löss, sok csigával és egyes quarcz-kavicsokkal. Vastagsága vagy 20 bécsi láb. Alatta kavicsréteg 3—4 láb vastagságban, melyben kisérszt Quarczot, legnagyobb részben amphiboldús Trachytot ismerhetni fel hömpölyökben. A Löss helyenként Nyirok borítja még, melynek színe veres, savval nem pezseg, csiga nincs benne, úgy tetszik utólagosan jött a Lössre a magas Trachythegeiségről. Egy helyen a Lössben magában is látható Nyirok, mint kis betelepülés.

A Mammuth-csontokat a helybeli orvos dr. Rónay, egykori tanítványom vette észre, ki engemet a hely színére kísérni sziveskedett s a dolgot így adta elő: a csontok a Löss alatt, a kavicsrétegben jöttek elő, legelőször a medence látszott, aztán ástak az általa kimutatott irányban s találták a koponyát, de igen porladozó állapotban, a koponyában benne voltak a fogak. Megtalálták az alszárcsontokat, a lapcsontot, s a csigolyákat. A hátcsigolyák együtt voltak, szépen lehetett a csigolyanyujtványokat kivenni, sőt ezek lefolyása szerint haladván jöttek a fejre azon a helyen, hol azt gyanítani lehetett. Bordákat is szedtek, de nagyon el voltak korhadva. Az agyarnak darabjaiból én is láttam valamit. Az egész hely, melyen ezen csontok előjöttek, vagy 4 öl hosszú volt. Igen valószínű, hogy az egész állat váza együtt volt.

Ezen tárgyakból Müller József szűcsmester 1864. augusztusban Pestre hozott 4 darab fogat s a m. n. Muzeumban átadta Palkovicsnak. A csigolyák dr. Rónay szerint a helybeli káplánnál vannak.

De nemcsak a Duna völgye, hanem a szomszéd Ipolyvölgy is gazdag a vastagbőrűek maradványaiban. Én egyik legrégibb kirándulásom alkalmával Kubinyi Ferencz úrral Hontnál a téglavetőben láttam Mammuth- és Rhinoceros-csontokat előjönni, melyekből a Muzeumba szintén jöttek példányok. Ujabban pedig Zsigmondy úr indítványára Ipoly-Szalkán határozottatott el hasonló maradványok gyűjtése.

Egy új Cephalopoda-faj a Bakony Cer. Reitzi szintjéből.

Böckh János-tól:

Felolvastatott a földtani társulat 1873. évi február hó 12-én tartott szakgyűlésén.

Az alsó- és felső-trias közti határrétegek faunája eddigelé még oly kevéssé ismeretes, hogy csak örömmel üdvözölhetjük azon leleteket, melyek ezen határrétegekben tétetnek. Azért nem is akarom elmulasztani az alkalmat s bátorkodom megismertetni egy fajt, mely Roth Lajos barátom által gyűjtetett a felső-örsi Királykút-völgyben. Az itt megismertetendő példány felette érdekes s azon szintből való, melyet a magy. kir. földtani intézet évkönyvében II. k. II. f. közhírré tett „A Bakony déli részének földtani viszonyai“ című munkálatomban mint a Cer. Reitzi szintje irtam le.

Ezen szint faunáját, a mennyire az idézett munka elkészítése idejében előttem ismeretes vala, magam közöltem. Utánam Roth újra meglátogatván a Bakonyt, ismét hozott egy pár fajt az említett szintből s ezeknek egyikét a magy. földtani társulat 1871. évi november 22-kén tartott szakgyűlésén bemutatá s leírását egyúttal a közlöny 1. évf. 213. lapján adá. Az általa gyűjtött darabok között azonban még egy más felette érdekes darab is mutatkozván, Ő ennek megismertetését reám bizta. Ennek folytán nem akarom a szóban álló faj bemutatását és megismertetését továbbra halasztani, s bátorkodom ennek jellemzését ezennel közölni.